

Partizanski šifrer Žarko Zavrl in Titov ukaz o prepovedi likvidacij vojnih ujetnikov

Velja pohvaliti novinarja Cirila Brajerja, da je v Nedeljskem dne 20. aprila 2016 objavil reportažo o partizanskem šifrerju Žarko Zavrlu, ki je ob koncu vojne dešifriral dve Titove depeše o napadu na Trst in prepovedi ubijanja vojnih ujetnikov.

Ne vem sicer kdaj in kje je makedonski zgodovinar Risto Stojanov zvedel, da je Nedeljski prvi objavil Titovo depešo o ravnanju z vojnimi ujetniki.

Dejstvo je namreč to, da sem zaradi aktualnih polemik in ugibanj o tem, ali je Vrhovni poveljnik JA maršal Tito maja 1945 izdal ukaz o likvidaciji pripadnikov kvislinških enot, dne 3. marca 2002 v Nedeljskem objavil in zapisal tudi naslednje:

O posameznih in skupinskih likvidacijah kvislingov na Koroškem in po Sloveniji je bil general Arsa Jovanović, ki se je tedaj nahajal v Postojni na svojem izpostavljenem poveljniškem mestu, obveščen od podrejenih poveljnikov, posebej od poveljnika »Hitrega odreda JA« na Koroškem. Kot vojak z visokimi etničnimi načeli in viteškimi pogledi, ki mu je bilo tuje vsako maščevanje nad nemočnimi ujetniki, je takoj reagiral! Njegov pomočnik v Beogradu, general Vladimir Terzić, je s celotnim problemom takoj seznanil Vrhovnega poveljnika. Že 14. maja 1945 je GŠ JA poveljnikom vseh štirih armad in GŠ NOV Slovenije ter Hrvaške poslal Titov cirkularni ukaz, s katerim je Vrhovni poveljnik JA strogo prepovedal likvidacije ujetih Nemcev in kvislingov – ustašev, četnikov in domobrancev!

Primerek tega ukaza za GŠ NOV Slovenije naj bi se nahajal v Državnem arhivu – zdaj Arhiv Slovenije (škafca 41, fascikel 3), kar pa doslej naši javnosti ni bilo znano!

Nasprotno, tudi mnogi vidni zgodovinarji in publicisti so krivdo valili izključno na JLA in maršala Tita.

Kmalu zatem sem zvedel, da je omenjeni ukaz najden v arhivi Inštituta za novejšo zgodovino.

V javnosti so se seveda kmalu zatem pojavila razna ugibanja, predvsem pa, zakaj podrejeni poveljniki JA in razpuščenih partizanskih štabov niso izvršili Titovo povelje. Problem še vedno ni raziskan. V GŠ NOV Slovenije od 1. maja 1945 ni bilo več poveljnika generala Dušana Kvedra - Tomaža, pa tudi politični komisar Viktor Avbelj - Rudi je 7. maja 1945 odšel na drugo dolžnost. Na dolžnosti pa je ostal polkovnik Mile Kilibarda, načelnik štaba, ki je gotovo moral Titov ukaz posredovati podrejenim poveljnikom.

Ali so ga dobili, ni preverjenih podatkov. Kmalu zatem me je poklical na pogovor Bojan Polak - Stjenka, generalmajor v pokoju, ki je bil 8. maja 1945 postavljen za poveljnika 1. divizije Knoja, ki je po ukazih republiške Ozne, opravila izvensodne poboje vrnjenih domobrancev in slovenskih četnikov. General Polak mi je zatrdil, da mu omenjeni ukaz maršala Tita ni posredovan in da je za njega izvedel šele iz mojega zapisa v Nedeljskem. Izrazil je domnevo, da Titov ukaz ni bil poslan podrejenem partizanskim enotam, ki so bile takrat v fazi razpuščanja ali pa preoblikovana v enote JA ...

Pisci zgodovine slovenskih partizanskih enot bodo morali še enkrat preveriti, ali je Titov ukaz prišel na njihov naslov.

Morda so podrejeni Titovo depešo celo »založili« (to se je nedavno zgodilo v primeru patrie), osebno pa menim, da so Titovo depešo enostavno izločili ali prepovedali predstavniki Nkvd-eja, ki so bili nameščeni pri republiških Oznah (pri Mačku sta bila major Žavoronkov in podpolkovnik Sergej Sorokuomov). Edini, ki so se leta 1945 upali kljubovati maršalu Titu!

Šifrer Žarko Zavrl je pač živa priča, ki dodatno potrjuje, da je maršal Tito prepovedal likvidacije vojnih ujetnikov!

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju, Ljubljana